

Samantekt

Umræður um virkjun vindorku eru skemmra á veg komnar á Íslandi en í mörgum þeirra landa sem við berum okkur saman við. Í stjórnarsáttmála núverandi ríkisstjórnar kemur fram að sérlög verði sett um nýtingu vindorku með það að markmiði að einfalda uppbyggingu vindorkuvera og í því skyni skipaði umhverfis-, orku- og loftslagsráðherra starfshóp í júlí 2022. Hópnun var falið að meta og greina viðfangsefnið og vinna drög að lagafrumvarpi á grundvelli niðurstaðna sinna.

Starfshópurinn ákvað í upphafi að opna sem mest fyrir umsagnir, enda ljóst að viðfangsefnið væri umdeilt. Í því skyni voru sendar út fjölmargar umsagnarbeiðnir, opnað netfang þar sem hver sem er gat sent inn athugasemdir/hugleiðingar um virkjun vindorku og fjöldi gesta kom á fund nefndarinnar. Hér er að finna mat og greiningu sem ætlað er að stuðla að samtali á meðal þjóðarinnar um vindorku. Í framhaldi af því verða unnin drög að lagafrumvarpi.

Rétt er að ítreka að ekki er um eiginlegar tillögur að ræða í skýrslunni, heldur eru dregin saman ýmis álitaeefni og settir fram valkostir um hvaða leiðir eru færar. Á meðal þeirra má helst nefna:

Skýr og greinargóð heildarstefnumörkun stjórnvalda um virkjun vindorku er mikilvæg. Best væri ef slík stefna yrði samþykkt á Alþingi.

Taka þarf afstöðu til þess hvort vindorka heyri áfram undir lög um vernd og orkunýtingaráætlun (rammaáætlun) eða standa utan þeirra. Fjöldmörg álitaeefni vakna hvor leiðin sem verður fyrir valinu, m.a.:

Innan rammaáætlunar

- á að gera auknar kröfur um samráð við nærsamfélag áður en virkjunarkostum er skilað inn til verkefnisstjórnar, sem myndi gera vinnu hennar einfaldari og skjótvirkari?
- er hægt að tryggja skilvirkni rammaáætlunarferlisins með örum skilum tillagna eins og núverandi verkefnisstjórn er að vinna út frá?
- eiga vindorkukostir að fá samþykki eða höfnun, í stað hefðbundinnar flokkunar í verndar-, bið- og nýtingarflokk?
- eiga sveitarfélög að vera bundin af niðurstöðu rammaáætlunar eða hafa neitunarvald?
- á pólitíska ákvörðunarvaldið um vindorkukosti að liggja hjá sveitarstjórnunum en ekki Alþingi, þannig að flokkun verkefnisstjórnar þurfi ekki samþykki þingsins?

Utan rammaáætlunar

- þarf að setja sérlög um vindorku eða dugar núverandi regluverk um umhverfismat, skipulagslög o.fl.?
- eiga sveitarfélög alfarið að hafa ákvörðunarvaldið um vindorku innan sinna umdæma?
- þarf að tryggja að það miðlæga mat sem rammaáætlun gefur sé uppfyllt á annan hátt?
- þarf að setja sambærilegar reglur um friðuð svæði og vindorkunýtingu og nú er að finna í lögum um rammaáætlun?
- þarf að styrkja stofnanir og sveitarfélög til að fást við verkefnið?
- þarf að gera auknar kröfur um samráð og kynningu, bæði innan sveitarfélaga og við nærliggjandi sveitarfélög?
- á mat á umhverfisáhrifum að vera bindandi fyrir vindorkukosti?

Taka þarf afstöðu til lagasetningar um það hvernig gjaldtöku af vindorkuverum verður háttáð. Í því samhengi þarf að horfa til hagsmuna nærsamfélaga sem og þjóðarinnar, hvernig tekjum verður skipt á milli ríkis og sveitarfélaga. Á meðal þeirra valkosta sem taka þarf afstöðu til eru:

- að fella niður undanþágu um fasteignamat á orkumannvirki.
- að breyta því hvernig fasteignaskattar skiptast á milli sveitarfélaga á áhrifsvæði virkjana.
- að settir séu sérstakir skattar á raforkuframleiðslu.
- að settir séu sérstakir skattar á vindorkuver.
- að stuðla að greiðslu í samfélagssjóði.
- að setja engar nýjar reglur sem skili engum nýjum tekjum.

þarf að setja sérstök viðmið um staðsetningu vindorkuvera, fjölda þeirra og stærð? Þar þyrfti helst að huga að því hvort:

- ákvarða eigi svæði þar sem virkjun vindorku verður óheimil.
- byggja eigi upp vindorkuver á röskuðum svæðum nærri byggð eða á svæðum fjarri mannabústöðum.
- byggja eigi upp nýtingu vindorku í fáum og stórum vindorkugörðum eða mörgum og litlum.
- byggja eigi upp vindorkuver á afmörkuðum svæðum nærri flutningslínunum og tengivirkjum.
- nýta eigi vindorkuna á svæðum þar sem aðrir orkukostir eru ekki fyrir hendi til að tryggja orkuöryggi.

Huga þarf að skýrari reglum og viðmiðum þegar kemur að áhrifum á umhverfi og náttúru, ekki síst þegar kemur að mikilvægum fuglasvæðum og farleiðum fugla, sem og kröfu um bestu fánlegu tækni og hvernig skilja skuli við að starfsemi lokinni.

Skoða þarf hvort forgangsraða þurfi orkuöflun í þágu loftslagsmarkmiða og -skuldbindinga. Í því samhengi þarf að meta ýmsar leiðir, t.d. hvort:

- forgangsraða eigi leyfisveitingum fyrir orkuskipti innan stjórnsýslunnar.
- skilyrða eigi hlutfall leyfa fyrir orkuskipti.
- bjóða eigi út framleiðslugetu í þágu loftslagsmála.
- beita eigi styrkjum, hvötum, ívilnunum og gjöldum.

Stjórnvöld þurfa að skýra hvort og þá hvernig þau hyggjast beita sér á orkumarkaði í gegnum fyrirtæki í sinni eigu til að ná samþykktum markmiðum og skuldbindingum, t.d. í gegnum eigendastefnu eða með öðrum hætti.

Huga þarf að reglum um aðgengi að jöfnunarorku, m.a. með samkeppnissjónarmið í huga.

Huga þarf að styrkingu stofnana sem sjá um eftirlit og málsmeðferð vindorku og samhæfingu opinberrar málsmeðferðar.

Að mörgu þarf að hyggja þegar kemur að regluverki um vindorku og rétt er að ítreka að ofangreint er ekki tæmandi upptalning. Ýmis fleiri álitamál er að finna í skýrslunni og ljóst að við endanlegar tillögur mun verða tekið á fleiri atriðum en vikið er að hér að framan.

Það er von starfshópsins að stöðuskýrsla þessi verði grundvöllur opinna umræðu um málefnið. Það hve skammt á veg við erum komin í málefnum vindorku, miðað við margar aðrar þjóðir, gefur okkur færi á því að horfa heildstætt á málefnið og setja skýran ramma til framtíðar. Þar skiptir ekki síst máli hvernig samspili orkuöflunar verður háttáð við áætlanir um að ná kolefnishlutleysi og hætta notkun jarðefnaeldsneytis árið 2040. Ljóst er að ef þau markmið eiga að nást á 17 árum þarf heildstæða stefnumótun í öllum orkubúskap þjóðarinnar. Mörg álitafni sem hér er tæpt á eiga jafnt við um aðrar virkjanir sem nýta vatnsafl og jarðvarma. Skipunarbréf starfshópsins felur honum að einblína á vindorku, en hann hvetur stjórnvöld til að huga heildstætt að orkukerfinu.